

Η ζωή των τυράννων

Στα χρόνια του Κικέρωνα η λέξη «τύραννος» (tyrannus) έχει πάψει πια να ορίζει το φορέα της συγκεκριμένης μορφής πολιτεύματος που συναντάμε στην Ελλάδα του 7ου, 6ου, και 5ου αιώνα π.Χ. Ο όρος χρησιμοποιείται σχεδόν ως συνώνυμο του rex (βλ. την εισ. στο μάθ. ΙΧ.), για να χαρακτηρίσει αυτόν που –σύμφωνα με την άποψη κάποιου– επιβουλεύεται τη δημοκρατία ή ασκεί την πολιτική εξουσία σε βάρος του λαού και χωρίς τον παραμικρό ηθικό φραγμό. Ο ίδιος ο Κικέρωνας χαρακτηρίζει ως «τυράννους» πολλούς σύγχρονούς του πολιτικούς και αναγκάζεται να υπερασπίσει τον εαυτό του απέναντι στην ίδια κατηγορία. Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από το έργο του Κικέρωνα «Για τη φιλία» (De amicitia), γραμμένο το 44 π.Χ. Στο χωρίο αυτό ο φιλόσοφος εξηγεί πως οι σχέσεις των τυράννων με το περιβάλλον τους είναι από τη φύση τους καταδικασμένες στην αμοιβαία καχυποψία, που αποκλείει τη δημιουργία δεσμών πραγματικής φιλίας.

Haec est tyrannōrum vita, in quā nulla fides, nulla caritas, nulla fiducia benevolentiae stabilis esse potest; tyrannis omnia semper suspecta atque sollicita sunt; nullus locus amicitiae eis est. Nescio enim quis* possit diligere eum, quem metuat, aut eum, a quo se metui putet. Coluntur tamen simulatiōne dumtaxat ad tempus. Quodsi forte, ut fit plerumque, cecidērunt, tum intellegitur, quam* fuerint inopes amicōrum. Hoc est quod Tarquinius dixisse ferunt exulantem: «Tum intellexi, quos* fīdos amīcos habuissem, quos* infīdos, cum iam neutris gratiam referre poteram».

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Vita tyrannorum est haec,
Η ζωή των τυράννων είναι αυτή,

in qua nulla fides, nulla caritas,
στην οποία καμία εμπιστοσύνη, καμία αγάπη,

nulla fiducia stabilis benevolentiae potest esse:
καμία πίστη σε σταθερή φιλία δε μπορεί να υπάρχει:

tyrannis omnia sunt semper sollicita atque suspecta;
στους τυράννους όλα είναι πάντοτε ταραγμένα και ύποπτα.

nullus locus est eis amicitiae.
καμία θέση δεν υπάρχει σε αυτούς για φιλία.

Enim nescio quis possit diligere eum, quem metuat,
Γιατί δεν ξέρω ποιος μπορεί να αγαπά αυτόν, τον οποίο φοβάται,

aut eum a quo putet se metui.
ή αυτόν από τον οποίο νομίζει ότι ο ίδιος θεωρείται επίφοβος (=αυτόν που νομίζει ότι τον φοβάται).

Tamen coluntur simulatione dumtaxat ad tempus.
Όμως γίνονται σεβαστοί υποκριτικά τουλάχιστον για κάποιο χρονικό διάστημα.

Quodsi forte ceciderunt, ut fit plerumque,
Αν όμως τυχαία πέσουν από την εξουσία, όπως γίνεται συχνά,

tum intellegitur, quam inopes fuerint amicorum.
τότε γίνεται κατανοητό, πόση έλλειψη είχαν από φίλους.

Hoc est quod ferunt dixisse Tarquinius exulatem:
Αυτό είναι το οποίο λένε ότι είπε ο Ταρκύνιος όταν ήταν εξόριστος:

«Tum intellexi, quos habuissem fidos amicos, quos infidos,
«Τότε κατάλαβα, ποιους είχα πιστούς φίλους, ποιους άπιστους,

cum iam poteram referre gratiam neutris».
όταν πια δε μπορούσα να ανταποδώσω τη χάρη ούτε στον έναν ούτε στον άλλον».

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Α΄ ΚΛΙΣΗ

vita, -ae (Θ) = ζωή

fiducia, -ae (Θ) = πίστη (χωρίς πληθυντικό)

benevolentia, -ae (Θ) = ευμένεια, καλή θέληση (χωρίς πληθυντικό)

amicitia, -ae (Θ) = φιλία

gratia, -ae (Θ) = εύνοια, χάρη

Β΄ ΚΛΙΣΗ

tyrannus, -i (Α) = τύραννος

locus, -i = τόπος, στον πληθ. **loci** (Α) = χωρία βιβλίου και **loca** (Ο) = τόποι

amicus, -i (Α) = φίλος

Tarquinius, -ii και -i (Α) = Ταρκύνιος, κλητική: **Tarquini** (χωρίς πληθυντικό)

Γ΄ ΚΛΙΣΗ

caritas, -atis (Θ) = αγάπη, στοργή

simulatio, -onis (Θ) = προσποίηση, υποκρισία (εδώ : **simulatio** = υποκριτικά)

Ε΄ ΚΛΙΣΗ

fides, ei (Θ) = εμπιστοσύνη, (χωρίς πληθυντικό)

tempus, -oris (Ο) = χρόνος

ΕΠΙΘΕΤΑ

Β΄ κλίση

- **suspectus, -a, -um** = ύποπτος (μετοχή παρακειμένου του ρ. suspicio = υποπτεύομαι
παραθετικά : suspectior-ior-ius, suspectissimus-a-um
(επίρρημα: suspecte, suspectus, suspectissime)
- **sollicitus, -a, -um** = ανήσυχος
παραθετικά: sollicitior-ior-ius, sollicitissimus-a-um
(επίρρημα: sollicite, sollicitus, sollicitissime)
- **fidus, -a, -um** = πιστός
παραθετικά: fidior-ior-ius, fidissimus-a-um
(επίρρημα: fide, fidus, fidissime)
infidus, -a, -um = άπιστος, ψεύτικος (δεν σχηματίζει παραθετικά)

Γ΄ κλίση

- **stabilis, -is, -e** = σταθερός, διαρκής
παραθετικά: stabiliior-ior-ius, stabilissimus-a-um
επίρρημα: stabilliter, stabilius, stabilissime
- **omnis, -is, -e** = όλος, (δεν σχηματίζει παραθετικά)
- **inops, inopis** (μονοκατάληκτο, αφαιρ. εν.: **inopi**, γεν. πληθ. **inopum**) = αυτός που έχει έλλειψη από κάτι
παραθετικά: egentior-ior-ius, egentissimus-a-um
(επίρρημα: inopiter, egentius, egentissime)

Ρήματα

A' συζυγία

1. **puto, putavi, putatum, putare (1)** = νομίζω, θεωρώ
2. **ex(s)ulo, ex(s)ulavi, ex(s)ulatum, ex(s)ulare (1)** = είμαι εξόριστος

B' συζυγία

3. **habeo - habui - habitum - habere (2)** = έχω, θεωρώ

Γ' συζυγία

4. **suspicio, suspexi, suspectum, suspicere (3)** = υποπτεύομαι
5. **diligo, dilexi, dilectum, diligere (3)** = αγαπώ
6. **metuo, metui, metutum, metuere (3)** = φοβάμαι
7. **colo, colui, cultum, colere (3)** = καλλιεργώ, λατρεύω, κατοικώ
8. **fio, factus sum, fieri** = γίνομαι
9. **cado, cecidi, casum, cadere (3)** = πέφτω
10. **intellego (intelligo), intellexi, intellectum, intellegere (3)** = καταλαβαίνω
11. **dico, dixi, dictum, dicere (3)** = λέγω (β' εν. Προστ. Ενεστ.: **dic**)

Δ' συζυγία

12. **nescio, nescivi (nescii), nescitum, nescire (4)** = δεν ξέρω
(προστακτική ενεστώτα: nescito, nescitote)

Ανώμαλα

13. **sum, fui, - , esse** = είμαι
14. **possum, potui, - , posse** = μπορώ
15. **fero, tuli, latum, ferre** = φέρω, αναφέρω, (β' εν. Προστ. Ενεστ.: **fer**)
16. **refero, retuli (rettuli), relatum, referre** = παραδίδω, αναφέρω (β' εν. Προστ. Ενεστ.: **refer**)

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

hic, haec, hoc (δεικτική) = αυτός, αυτή, αυτό

qui, quae, quod (αναφορική) = ο οποίος, η οποία, το οποίο

nullus, nulla, nullum (αορ.επιθ./αντων.επίθετο) = κανένας

quis, quis, quid (ερωτηματική ουσιαστική) = ποιος; ποια; ποιο;

ego (προσωπική) = εγώ

neuter, neutra, neutrum (αόριστη επιθετική/ αντωνυμικό επίθετο) = κανείς από τους δυο

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

semper = πάντα

dumtaxat = τουλάχιστον, μόνο

forte = ίσως < fors, fortis = τύχη

plerumque = συνήθως, ως επί το πλείστον

tum = τότε

quam (ερωτηματ.) = πόσο;

iam = ήδη, πια

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ	ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ
in + αφαιρ. = σε (τόπος μτφ.) a, ab + αφαιρ. = από (ποιητικό αίτιο) ad + αιτ. = επί, για (χρόνος)	atque (συμπλεκτικός) = και enim (αιτιολογικός παρατακτικός) = γιατί, βέβαια aut (διαζευκτικός) = ή, είτε tamen (αντιθετικός) = όμως Quodsi (υποθετικός) = αν όμως ut (παραβολικός) = όπως cum (καθαρά χρονικός + οριστική) = όταν

Ετυμολογικά:

caritas < carus = αγαπητός,

benevolentia < bene-volo,

suspectus < suspicio -ōnis = υποψία,

nescio < nescius,

metuo < metus,

simulatio < simulo· πρβ. dissimulo,

inops < inopia, copia, opes,

infidus < fides, fiducia, con-fīdo· πείθω, πίστις, πιθανός.

stabilis > stabilitas· πρβ. Stabillio

arxaia-latinika.gr

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Haec est tyrannorum vita: Κύρια πρόταση κρίσεως.

est: ρήμα,

vita: υποκείμενο του ρήματος,

Haec: κατηγορούμενο στο υποκείμενο vita,

tyrannorum: γενική υποκειμενική στο vita.

in qua nulla fides, nulla caritas, nulla fiducia benevolentiae stabilis esse potest:

Δευτερεύουσα αναφορική πρόταση, προσδιοριστική στο vita. Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία qua, που τίθεται εμπρόθετα (in qua). Εκφέρεται με οριστική (potest) γιατί δηλώνει το πραγματικό, χρόνου ενεστώτα γιατί η πράξη αναφέρεται στο παρόν.

potest: ρήμα,

fides, caritas, fiducia: υποκείμενα του ρήματος potest,

esse: τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο του potest,

fides, caritas, fiducia: υποκείμενα του απαρεμφάτου esse (ταυτοπροσωπία),

nulla, nulla, nulla: επιθετικοί προσδιορισμοί αντίστοιχα στα fides, caritas, fiducia,

benevolentiae: γενική αντικειμενική στο fiducia,

stabilis: επιθετικός προσδιορισμός στο benevolentiae,

in qua: εμπρόθετη αφαιρετική της στάσης σε τόπο (μεταφορικά) στο esse.

tyrannis omnia semper suspecta atque sollicita sunt: Κύρια πρόταση κρίσεως.
sunt: ρήμα,
omnia: υποκείμενο του ρήματος,
suspecta, sollicita: κατηγορούμενα στο omnia μέσω του sunt,
tyrannis: δοτική προσωπική αντιχαριστική (ή του κρίνοντος προσώπου) από το sunt,
semper: επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο sunt.

nullus locus amicitiae eis est: Κύρια πρόταση κρίσεως.
est: ρήμα,
locus: υποκείμενο του ρήματος,
nullus: επιθετικός προσδιορισμός στο locus,
amicitiae: δοτική κατηγορηματική του σκοπού στο est,
eis: δοτική προσωπική κτητική από το est.

Nescio enim: Κύρια πρόταση κρίσεως.
Nescio: ρήμα,
ego: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος, με αντικείμενό του την πλάγια ερωτηματική πρόταση που ακολουθεί («quis possit diligere eum aut eum»),

quis possit diligere eum aut eum: Δευτερεύουσα ουσιαστική πλάγια ερωτηματική πρόταση. Εξαρτάται από το γνωστικό ρήμα Nescio, στο οποίο λειτουργεί ως αντικείμενο. Εισάγεται με την ερωτηματική αντωνυμία quis και είναι μερικής αγνοίας. Εκφέρεται με υποτακτική (possit), γιατί η εξάρτηση θεωρείται ότι δίνει υποκειμενική χροιά στο περιεχόμενό της, χρόνου ενεστώτα γιατί εξαρτάται από ρήμα αρκτικού χρόνου (Nescio) και δηλώνει το σύγχρονο στο παρόν.
possit: ρήμα,
quis: υποκείμενο του ρήματος,
diligere: τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο του possit (ταυτοπροσωπία),
eum aut eum: αντικείμενα του απαρεμφάτου diligere.

quem metuat: Δευτερεύουσα αναφορική προσδιοριστική στο eum πρόταση,. Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία quem. Εκφέρεται με υποτακτική (metuat) λόγω πλάγιου λόγου, χρόνου ενεστώτα γιατί εξαρτάται από ρήμα αρκτικού χρόνου (το diligere θεωρείται εξάρτηση αρκτικού χρόνου γιατί βρίσκεται σε άμεση εξάρτηση από το possit, που με τη σειρά του εξαρτάται από τον αρκτικό χρόνο Nescio) και δηλώνει το σύγχρονο στο παρόν.
metuat: ρήμα,
is: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,
quem: αντικείμενο στο metuat.

a quo se metui putet: Δευτερεύουσα αναφορική προσδιοριστική στο eum πρόταση. Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία quo, που τίθεται εμπρόθετα (a quo). Εκφέρεται με υποτακτική (putet) λόγω πλάγιου λόγου, χρόνου ενεστώτα γιατί εξαρτάται από ρήμα αρκτικού χρόνου (το diligere θεωρείται εξάρτηση αρκτικού χρόνου γιατί βρίσκεται σε άμεση εξάρτηση από το possit, που με τη σειρά του εξαρτάται από τον αρκτικό χρόνο Nescio) και δηλώνει το σύγχρονο στο παρόν.
putet: ρήμα,
is: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,
metui: ειδικό απαρέμφατο, αντικείμενο του putet,
se: υποκείμενο του metui (ταυτοπροσωπία: λατινισμός λόγω ειδικού απαρεμφάτου),
a quo: εμπρόθετη αφαιρετική του ποιητικού αιτίου στο metui.

Coluntur tamen simulatione dumtaxat ad tempus: Κύρια πρόταση κρίσεως.

Coluntur: ρήμα,

tyranni: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

simulatione: αφαιρετική (οργανική) του τρόπου στο Coluntur,

ad tempus: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο Coluntur,

dumtaxat: επιρρηματικός προσδιορισμός του ποσού στο ad tempus Coluntur.

Quodsi forte ceciderunt: Δευτερεύουσα επιρρηματική υποθετική πρόταση, καταφατική, που λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της προϋπόθεσης στο ρήμα της κύριας πρότασης intellegitur. Η παραπάνω επιρρηματική υποθετική πρόταση και η ακόλουθη κύρια σχηματίζουν υποθετικό λόγο που αναλύεται ως εξής:

Υπόθεση: Quodsi ceciderunt = Quodsi + οριστική παρακειμένου

Απόδοση: intellegitur = οριστική ενεστώτα.

Είδος: Realis· ανοικτή υπόθεση, με υπόθεση για το παρελθόν και απόδοση για το παρόν.

ceciderunt: ρήμα,

tyranni: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

forte: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ceciderunt.

ut fit plerumque: Δευτερεύουσα παρενθετική απλή παραβολική, του τρόπου, ως β' όρος σύγκρισης με πρώτο την υποθετική. Εισάγεται με τον παραβολικό σύνδεσμο ut. Εκφέρεται με οριστική (fit) γιατί η σύγκριση αφορά δύο καταστάσεις που είναι ή θεωρούνται αντικειμενική πραγματικότητα, χρόνου ενεστώτα γιατί δηλώνει μια πράξη που επαναλαμβάνεται στο παρόν και στο μέλλον.

fit: ρήμα,

id: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

plerumque: επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο fit.

tum intellegitur: Κύρια πρόταση κρίσεως.

intellegitur: ρήμα απρόσωπο, με υποκείμενό του τη δευτερεύουσα ουσιαστική πλάγια ερωτηματική πρόταση «quam fuerint inopes amicorum»,

tum: επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο intellegitur.

quam fuerint inopes amicorum: Δευτερεύουσα ουσιαστική πλάγια ερωτηματική πρόταση. Εξαρτάται από το γνωστικό ρήμα intellegitur. Εισάγεται με το ερωτηματικό επίρρημα quam και είναι πρόταση μερικής αγνοίας. Εκφέρεται με υποτακτική (fuerint), όπως όλες οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις, γιατί η εξάρτηση θεωρείται ότι δίνει υποκειμενική χροιά στο περιεχόμενό της, χρόνου παρακειμένου γιατί εξαρτάται από ρήμα αρκτικού χρόνου (intellegitur) και δηλώνει το προτερόχρονο στο παρόν. Λειτουργεί ως υποκείμενο του απρόσωπου ρήματος intellegitur

fuerint: ρήμα,

tyranni: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

inopes: κατηγορούμενο στο υποκείμενο μέσω του συνδετικού fuerint,

amicorum: γενική αντικειμενική στο inopes,

quam: επιρρηματικός προσδιορισμός του ποσού στο fuerint.

Hoc est: Κύρια πρόταση κρίσεως.

est: ρήμα,

Hoc: κατηγορούμενο του υποκειμένου

id: (εννοούμενο) κατηγορούμενο του υποκειμένου Hoc μέσω του συνδετικού est.

quod Tarquinius dixisse ferunt exulantem: Δευτερεύουσα αναφορική προσδιοριστική στο εννοούμενο *id* πρόταση ή υποκείμενο του *est*, με το *Hoc* τότε να παίζει τον ρόλο του κατηγορουμένου. Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία *quod*. Εκφέρεται με οριστική (*ferunt*) γιατί δηλώνει το πραγματικό, χρόνου ενεστώτα γιατί η πράξη αναφέρεται στο παρόν.

ferunt: ρήμα,

homines: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

dixisse: ειδικό απαρέμφατο, αντικείμενο του *ferunt*,

Tarquinius: υποκείμενο του *dixisse* (ετεροπροσωπία),

quod: αντικείμενο του *dixisse*,

exulantem: επιρρηματική χρονική μετοχή, συνημμένη στο *Tarquinius*· δηλώνει το σύγχρονο.

Tum intellexi: Κύρια πρόταση κρίσεως.

intellexi: ρήμα,

ego: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

Tum: επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο *intellexi*.

quos fidos amicos habuisssem: Δευτερεύουσα ουσιαστική πλάγια ερωτηματική πρόταση. Εξαρτάται από το ρήμα *intellexi* και λειτουργεί ως αντικείμενό του. Εισάγεται με την ερωτηματική αντωνυμία *quos* και είναι μερικής αγνοίας. Εκφέρεται με υποτακτική (*habuisssem*), γιατί η εξάρτηση θεωρείται ότι δίνει υποκειμενική χροιά στο περιεχόμενό της, χρόνου υπερσυντελικού γιατί εξαρτάται από ρήμα ιστορικού χρόνου (*intellexi*) και δηλώνει το προτερόχρονο στο παρελθόν.

habuisssem: ρήμα,

ego: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

quos: αντικείμενο στο *habuisssem*,

amicos: κατηγορούμενο του αντικειμένου *quos*,

fidos: επιθετικός προσδιορισμός στο *amicos*.

quos infidos (amicos habuisssem): Δευτερεύουσα ουσιαστική πλάγια ερωτηματική πρόταση. Εξαρτάται από το ρήμα *intellexi* και λειτουργεί ως αντικείμενό του. Εισάγεται με την ερωτηματική αντωνυμία *quos* και είναι μερικής αγνοίας. Εκφέρεται με υποτακτική (*habuisssem*), όπως όλες οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις, γιατί η εξάρτηση θεωρείται ότι δίνει υποκειμενική χροιά στο περιεχόμενό της, χρόνου υπερσυντελικού γιατί εξαρτάται από ρήμα ιστορικού χρόνου (*intellexi*) και δηλώνει το προτερόχρονο στο παρελθόν.

habuisssem: (εννοούμενο) ρήμα,

ego: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

quos: αντικείμενο στο *habuisssem*,

amicos: (εννοούμενο) κατηγορούμενο του αντικειμένου *quos*,

infidos: επιθετικός προσδιορισμός στο εννοούμενο κατηγορούμενο *amicos*.

cum iam neutris gratiam referre poteram: Δευτερεύουσα επιρρηματική χρονική πρόταση, ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο *intellexi*. Εισάγεται με τον καθαρό χρονικό σύνδεσμο *cum* γιατί η πράξη μάς ενδιαφέρει από καθαρά χρονική άποψη. Εκφέρεται με οριστική (*poteram*), που διατηρείται γιατί η πρόταση δεν επηρεάζεται από τον πλάγιο λόγο και λειτουργεί σχετικά αυτοτελώς, χρόνου παρατατικού γιατί αναφέρεται στο παρελθόν.

poteram: ρήμα,

ego: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

referre: τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο *poteram*,

ego: υποκείμενο του απαρεμφάτου *referre* (ταυτοπροσωπία),

gratiam: άμεσο αντικείμενο του *referre*,

neutris: έμμεσο αντικείμενο του *referre*,

iam: επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο *poteram*.